

УДК 343.131

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ПІДСЛІДНОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**Благодир А.А.**

Національний університет водного господарства та природокористування

Благодир В.С.

Івано-Франківський національний медичний університет

Благодир С.М.

Національний університет водного господарства та природокористування

У роботі розглянуті питання, що стосуються визначення підслідності під час досудового розслідування кримінальних правопорушень. Зокрема, автори звертають увагу на різні підходи органів досудового розслідування щодо тлумачення вимог кримінального процесуального кодексу України, якими встановлені правила підслідності та повноваження прокурора стосовно визначення підслідності.

Ключові слова: досудове розслідування, підслідність, прокурор, слідчий, суд.

Постановка проблеми. Виконання завдань кримінального судочинства тісно пов'язане з належним функціонуванням системи органів досудового розслідування, яке врегульоване нормами кримінального процесуального права. Незважаючи на прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України, який набрав чинності 19 листопада 2012 року, частина норм кримінального процесуального законодавства підлягає подальшому удосконаленню. Важливим питанням, що суттєво впливає на права учасників кримінального процесу, є підслідність кримінального провадження. На жаль слідчі та прокурори іноді порушують вимоги закону, якими регулюються ці питання. Така ситуація негативно впливає на правозастосовну практику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інститут підслідності кримінального провадження постійно знаходиться в полі зору науковців. До цієї проблеми звертались в своїх роботах багато відомих українських та зарубіжних учених-юристів такі як О.В. Баулін, З.З. Зіна-тулін, Л.М. Лобойко, А.О. Ляш, М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, В.М. Тертишник, Л.Д. Удалова та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Інститут підслідності кримінальних проваджень, на рівні з інститутом підсудності, є одним із фундаментальних у кримінальному процесі. Однак проблеми пов'язані з застосуванням норм, які регулюють це питання, з урахуванням нового КПК та практики Європейського суду з прав людини, досліджені не достатньо.

Метою статті є дослідження питань, пов'язаних із практичним застосуванням норм щодо підслідності кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу. Правильне визначення підслідності вимагає від правозастосовника встановлення низки юридичних і фактичних підстав, сукупність яких, у свою чергу, дасть можливість визначити орган, який в даній конкретній ситуації уповноважений здійснювати досудове розслідування. До переліку такого роду чинників слід віднести: (а) кваліфікацію діяння; (б) правовий статус особи, яка причетна (може бути причетна) до вчинення кримінального правопорушення, або щодо якої вчинено кримінальне правопорушення; (в) розмір предмета кримінального правопорушення або завданої ним шкоди;

(г) місце вчинення кримінального правопорушення; (д) факт початку кримінального провадження іншим органом досудового розслідування. При цьому, невстановлення зазначених обставин може суттєво вплинути на правильність визначення підслідності, та, як наслідок, знівелювати всі зусилля органу досудового розслідування у процесі збирання, перевірки та оцінки доказів у зв'язку з визнанням таких доказів недопустимими [1, с. 103].

Науковці зазначають, що на практиці досить поширеними є випадки виникнення спірних ситуацій при порушенні стороною обвинувачення правил предметної підслідності [2, с. 75].

Останнім часом у всіх регіонах України трапляються непоодинокі випадки, коли слідчі прокуратури, в тому числі і військової прокуратури, проводять досудове слідство у провадженнях, які підслідні іншим органам досудового розслідування.

Так, наприклад, у кримінальному провадженні № 42017090780000071 сільському голові одного із сіл Тисменицького району Івано-Франківської області повідомлено про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 369-2 КК України. Відповідно до положень частини першої ст. 216 КПК України досудове розслідування повинен був здійснювати слідчий органів Національної поліції. Однак розслідування у цьому провадженні проводили слідчі військової прокуратури західного регіону [3].

Аналогічні провадження розслідуються слідчими військових прокуратур на всій території України.

Статтею 216 КПК України не передбачена підслідність кримінальних правопорушень слідчим органів прокуратури (в тому числі, військової прокуратури).

Разом з тим, слідчі органів прокуратури, здійснювали повноваження щодо досудового розслідування злочинів, передбачених частиною четвертою статті 216 цього кодексу, на підставі абзацу 1 пункту 1 Розділу X «Прикінцеві положення КПК», якою передбачено, що до дня введення в дію положень частини четвертої статті 216 цього Кодексу повноваження щодо досудового розслідування здійснюють слідчі органів прокуратури, які користуються повноваженнями слідчих, визначених цим Кодексом,

щодо злочинів, передбачених частиною четвертою статті 216 цього Кодексу.

Частиною 4 цієї статті встановлено, що слідчі органи державного бюро розслідувань здійснюють досудове розслідування злочинів:

1) вчинених Президентом України, повноваження якого припинено, Прем'єр-міністром України, членом Кабінету Міністрів України, першим заступником та заступником міністра, членом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Головою Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Головою Фонду державного майна України, його першим заступником та заступником, членом Центральної виборчої комісії, народним депутатом України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Директором Національного антикорупційного бюро України, Генеральним прокурором, його першим заступником та заступником, Головою Національного банку України, його першим заступником та заступником, Секретарем Ради національної безпеки і оборони України, його першим заступником та заступником, Постійним Представником Президента України в Автономній Республіці Крим, його першим заступником та заступником, радником або помічником Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, суддею, працівником правоохоронного органу, особою, посада якої належить до категорії «А», крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро України згідно з частиною п'ятою цієї статті;

2) вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України згідно з частиною п'ятою цієї статті;

3) проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України.

Таким чином, досудове розслідування злочинів передбачених ст. 368 КК України, якщо вони вчинені не особами вказаними в частинах 4 та 5 ст. 216 КПК, віднесені до компетенції слідчих поліції.

Згідно Закону України «Про прокуратуру» систему прокуратури України становлять: 1) Генеральна прокуратура України; 2) регіональні прокуратури; 3) місцеві прокуратури; 4) військові прокуратури; 5) Спеціалізована антикорупційна прокуратура. До військових прокуратур належать Головна військова прокуратура (на правах структурного підрозділу Генеральної прокуратури України), військові прокуратури регіонів (на правах регіональних), військові

прокуратури гарнізонів та інші військові прокуратури (на правах місцевих), перелік яких визначається в Додатку до цього Закону. У разі якщо в силу виключних обставин у певних адміністративно-територіальних одиницях не діють органи прокуратури України, які мають здійснювати там нагляд, за рішенням Генерального прокурора виконання їх функцій може покладатися на військові прокуратури. Утворення, реорганізація та ліквідація військових прокуратур, визначення їх статусу, компетенції, структури і штатів здійснюються Генеральним прокурором [4].

Статтею 19 цього Закону встановлено, прокурор зобов'язаний діяти лише на підставі, в межах та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Засади організації роботи в органах прокуратури України визначені наказом Генерального Прокурора України № 15 від 19.01.2017 р. «Про основні засади організації роботи в органах прокуратури України» [5].

Згідно до цього наказу робота органів прокуратури організована за територіальним і функціональним (предметним) принципами. Розмежування повноважень між органами прокуратури щодо виконання покладених на них функцій здійснюється відповідно до наказів Генерального прокурора. Питання організації роботи органів прокуратури з певних напрямів, а також особливості діяльності військових прокуратур визначаються окремими наказами Генерального прокурора, у яких відповідно до вимог законодавства та цього наказу конкретизується завдання і повноваження прокуратур усіх рівнів, порядок здійснення функцій, критерії оцінки роботи прокурорів.

Наказом Генерального прокурора України № 12гн від 29.08.2014р. «Про особливості діяльності військових прокуратур» [6] на військові прокуратури покладено забезпечення виконання функцій органів прокуратури та повноважень прокурорів, визначених Конституцією України, Законом України «Про прокуратуру» і галузевими наказами Генерального прокурора України, з урахуванням положень цього наказу щодо: Міністерства оборони України; Збройних Сил України; Державної прикордонної служби України (за виключенням питань, які стосуються забезпечення недоторканності державного кордону; здійснення нагляду за додержанням законів оперативними підрозділами, окрім Управління інформації та Управління внутрішньої безпеки департаменту оперативної діяльності при здійсненні оперативно-розшукової діяльності; законності провадження у справах про адміністративні правопорушення); Служби зовнішньої розвідки України; Служби безпеки України (за винятком повноважень з нагляду за додержанням законів під час оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування, нагляду за додержанням законів спеціальними підрозділами та іншими органами, які ведуть боротьбу з організованою злочинністю і корупцією, визначених галузевими наказами Генерального прокурора України); Управління державної охорони України; Державної спеціальної служби транспорту Міністерства інфраструктури України; Державної служби спеціального зв'язку та захисту

інформації України; Національної гвардії України та спеціальної міліції Міністерства внутрішніх справ України; Сектору з питань розвитку оборонно-промислового комплексу та військово-технічного співробітництва департаменту розвитку реального сектору економіки Секретаріату Кабінету Міністрів України; Департаменту економіки оборони та безпеки Міністерства економічного розвитку і торгівлі України; Державної служби експортного контролю України (за виключенням питань, які стосуються законності провадження у справах про адміністративні правопорушення); Державного космічного агентства України, підприємств, установ, організацій, що йому підпорядковані, а також інших підприємств космічної галузі в частині здійснення діяльності у цій сфері; Державного концерну «Укроборонпром», підприємств, що йому підпорядковані; Державної компанії з експорту та імпорту продукції і послуг військового та спеціального призначення «Укрспецекспорт»; Державного спеціалізованого підприємства «Укрспецторг», інших підприємств оборонно-промислового комплексу, а також уповноважених підприємств на реалізацію військового майна, списаного військового майна та металобрухту, що утворився у військових частинах; Міністерства промислової політики України (з питань управління підприємствами оборонно-промислового комплексу та виконання завдань з мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності підприємств, що належать до сфери його управління); Державного агентства резерву України (з питань державного мобілізаційного резерву); замовників, виконавців та співвиконавців державного оборонного замовлення (з виконання законодавства про державне оборонне замовлення); суб'єктів господарювання, яким видано ліцензії на право провадження господарської діяльності з розроблення, виготовлення, реалізації, ремонту, модернізації та утилізації озброєння, військової техніки, військової зброї і боєприпасів до неї, а також щодо підприємств, які включенні до реєстру виробників продукції та послуг оборонного призначення, закупівля яких становить державну таємницю; інших центральних органів виконавчої влади, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ й організацій (з питань створення та зберігання матеріальних цінностей державного мобілізаційного резерву; підготовки та призову громадян на військову службу); органів державного контролю при здійсненні повноважень на об'єктах, визначених у цьому пункті.

Також наказом Генерального Прокурора України № 15 від 19 січня 2017 року передбачено, що слідчі військових прокуратур здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 402-421, 425-435 КК України, а також вчинених військовослужбовцями правоохоронних органів та іншими особами, зазначеними у частині 4 статті 216 КПК України, які проходять службу та/або працюють в державних органах чи установах, указаних у пункті 1 цього наказу (п. 7) [5].

Із матеріалів провадження № 4201709078 0000071 слідує, що неправомірну вимогу вимагав сільський голова. Тобто очевидним є те, що:

- 1) посада сільського голови не входить в перелік посад передбачених п.п. 1, 2 ч. 4 ст. 216 КПК;
- 2) кримінальне провадження не пов'язане з злочинами проти встановленого порядку несення військової служби.

Більше того підозрюваний у цьому провадженні, під час початку і проведення досудового розслідування, не був військовослужбовцем, не проходив службу та не працював в державних органах чи установах, указаних у пункті 1 наказу Генерального прокурора України № 15 від 19 січня 2017 року, а сільська рада не відноситься до переліку цих органів та установ.

Також на території Івано-Франківської області діє Прокуратура Івано-Франківської області та місцеві прокуратури, тому Генеральний прокурор не покладав виконання їх функцій на військові прокуратури.

Питання щодо процесуальних наслідків порушення правил підслідності під час досудового розслідування було предметом розгляду суддів судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. За підсумками розгляду цього питання до судів загальної юрисдикції був направлений лист вих. № 9-2388/0/4-16 від 13.09.2016 р. [7].

В листі зазначено: «На думку суддів судової палати у кримінальних справах ВССУ, проведення досудового розслідування кримінального провадження, зокрема, проведення окремих слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження тощо органом, до компетенції якого згідно із процесуальним законодавством не віднесено його здійснення, порушує загальні засади законності здійснення кримінального провадження, закріплені у ст. 9 Кримінального процесуального кодексу України (КПК), та унеможливає виконання завдань кримінального провадження, визначених у ст. 2 КПК. Згідно з вимогами ч. 1 ст. 9 КПК під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно додержуватися вимог Конституції України, КПК, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства. У ст. 216 КПК визначено підслідність органів досудового розслідування. Таким чином, законодавче розмежування підслідності між різними органами досудового розслідування визначає розподіл наданих кримінальним процесуальним законом повноважень таким органам. З огляду на наведене варто зазначити, що відповідно до положень п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК недопустимими визнаються докази, що були отримані після початку кримінального провадження шляхом реалізації органами досудового розслідування чи прокуратури своїх повноважень, не передбачених цим Кодексом, для забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень. Водночас питання допустимості тих чи інших доказів вирішується під час судового розгляду судом, який здійснює розгляд кримінального провадження».

Враховуючи вказане вище можна стверджувати, що досудове розслідування кримінального

провадження № 42017090780000071 не могло бути розпочатим і проводитися слідчим військової прокуратури, оскільки йому не підслідне.

Відповідно до п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК України недопустимими є також докази, що були отримані після початку кримінального провадження шляхом реалізації органами досудового розслідування чи прокуратури своїх повноважень, не передбачених цим Кодексом, для забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Тобто усі докази, які отримані слідчим з очевидним порушенням правил підслідності, суд повинен визнати недопустимими.

Чому, в такому випадку, слідчі і прокурори свідомо порушують вимоги ст. 216 КПК України?

Такі дії, на наш погляд, зумовлені бажанням деяких посадових осіб створити ілюзію активної боротьби зі злочинністю.

Слід погодитися з науковцями, які вважають, що на визначення підслідності (в першу чергу, на початкових етапах провадження) значною мірою впливає таке явище як «інтерес державного суб'єкта, обумовлений корпоративною

приналежністю до того чи іншого органу (відомства)». Негатив даного явища насамперед виявляється у спотворенні поставленої перед правоохоронним органом мети загальнодержавного значення в угоду інтересам одного відомства, а яскравим його прикладом є робота не на результат, а на статистичні показники [8, с. 54].

Також на порушення правил підслідності, на наш погляд, впливає не досить чітке вирішення безпосередньо в ст. 216 КПК України питання щодо наслідків такого порушення.

Висновки і пропозиції. Статтю 216 КПК України необхідно доповнити частиною 11, в якій прямо зазначити, що докази отримані органом досудового розслідування з порушенням правил підслідності повинні визнаватися слідчим суддею, судом недопустимими. Також пункт 6 частини 2 статті 412 КПК необхідно викласти в такій редакції: «порушення правил підслідності або підсудності».

Зазначені зміни істотно зменшать, а в подальшому виключать випадки порушення правил підслідності під час провадження досудового розслідування.

Список літератури:

1. Омаров А. А. Інститут підслідності в кримінальному провадженні : Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Omarov/d_Omarov.pdf
2. Погорецький М.А. Удосконалення кримінального процесуального законодавства щодо підслідності органів до судового розслідування [Текст] / М.А. Погорецький, С.Г. Волкотруб // Вісник кримінального судочинства. – 2017. – № 1. – С. 71-80.
3. Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду м. Львова від 06 червня 2017 року № 466/4014/17. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66934599>.
4. Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
5. Наказ Генерального Прокурора України № 15 від 19.01.2017 р. «Про основні засади організації роботи в органах прокуратури України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GP17001.html.
6. Наказ Генерального прокурора України № 12гн від 29.08.2014р. «Про особливості діяльності військових прокуратур». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.google.com.ua/search?q=6.+Наказ+Генерального+прокурора+України+№+12гн+від+29.08.2014р.>
7. Лист Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 13.09.2016 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://sc.gov.ua/ua/golovna_storinka/u_vssu_rozgljanuto_zvernennja_cshodo_okremih_pitan_pov%2%80%99jazanih_iz_procesualnimi_naslidkami_porushenn.html.
8. Тітко І. А. Нормативне забезпечення та практика реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Тітко Іван Андрійович ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2016. – 484

Благодыр А.А.

Национальный университет водного хозяйства и природопользования

Благодыр В.С.

Ивано-Франковский национальный медицинский университет

Благодыр С.Н.

Национальный университет водного хозяйства и природопользования

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПОДСЛЕДСТВЕННОСТИ УГОЛОВНОГО ПРОИЗВОДСТВА

Аннотация

В работе рассмотрены вопросы, касающиеся определения подследственности в ходе досудебного расследования уголовных правонарушений. В частности, авторы обращают внимание на различные подходы органов досудебного расследования относительно толкования требований уголовного процессуального кодекса Украины, которыми установлены правила подследственности и полномочия прокурора относительно определения подследственности.

Ключевые слова: досудебное расследование, подследственность, прокурор, следователь, суд.

Blagodyr A.A.

National University of Water and Environmental Engineering

Blagodyr V.S.

Ivano-Frankivsk National Medical University

Blagodyr S.N.

National University of Water and Environmental Engineering

SOME ISSUES OF CRIMINAL INVESTIGATION JURISDICTION

Summary

The work deals with the issues related to the determination of the investigative jurisdiction in the pre-trial investigation of criminal offenses. In particular, the authors draw attention to the various approaches of the pre-judicial investigation bodies regarding the interpretation of the requirements of the criminal procedural code of Ukraine, which establish the rules of investigation and the powers of the prosecutor to determine the jurisdiction.

Keywords: pre-trial investigation, investigation, prosecutor, investigator, court.